JYX
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hotanen, Juho

Title: Merleau-Pontyn Descartes-tulkinta : kartesiolaisesta duaalisuudesta uuteen ontologiseen rakenteeseen

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Suomen Filosofinen Yhdistys ry, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Hotanen, J. (2019). Merleau-Pontyn Descartes-tulkinta : kartesiolaisesta duaalisuudesta uuteen ontologiseen rakenteeseen. Ajatus : Suomen filosofisen yhdistyksen vuosikirja, 76, 347-358. https://journal.fi/ajatus/article/view/88199

Merleau-Pontyn Descartes-tulkinta. Kartesiolaisesta duaalisuudesta uuteen ontologiseen rakenteeseen[1]

Lectio praecursoria 15.2.2019

JUHO HOTANEN

René Descartesin vaikutus varhaismoderniin filosofiseen tiedekeskusteluun perustuu ennen kaikkea hänen erotteluunsa inhimillisen äärellisen tiedon ja Jumalan äärettömän tiedon välillä.[2] Olemme vapaita tutkimaan sekä ideaalista että materiaalista todellisuutta, mutta emme voi tietää Jumalan ääretöntä totuutta. Mielemme on vapaa arvostelemaan kaikkea tietoa, hyväksymään tai kieltämään, koska sen arvostelukykyä ei sido Jumalan tahto.[3] Descartesin päämääränä ei ole tehdä teologiaa vaan irrottaa filosofia ja tiede teologian alaisuudesta.[4] Tästä huolimatta hänen filosofiassaan Jumala viime kädessä takaa mielen ja ruumiin välisen suhteen. Näin mielen ja ruumiin suhde on inhimilliselle äärelliselle ymmärrykselle käsittämätöntä – ymmärryksen ”kuilu”, kuten Merleau-Ponty kirjoittaa.[5]

---

[1] Väitöskirja *Merleau-Ponty's Reading of Descartes. From Cartesian Duality to the New Ontological Structure* löytyy osoitteesta https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/62669

[2] AT VII, 55/*Teokset II*, 60. Ks. Alquié 1950, 24–25.

[3] AT VII, 57/ *Teokset II*, 61.

[4] Alquié 1950, 90–91.

[5] OE, 56/450.

Descartesin filosofiassa erottelu mielen ja ruumiin välillä on keskeinen: hänen mukaansa voimme ajatella riippumatta ruumiillisesta elämästämme. Voimme epäillä sitä, minkä näemme ja ihmetellä onko se todella sellainen kuin näemme. Descartesin oman esimerkin mukaan aurinko, jonka näemme taivaalla, näyttää varsin pieneltä. Mielemme päättelykyvyn ja astronomian avulla voimme kuitenkin päätellä, että tämä ei ole totta, ja päästä johtopäätökseen, jonka mukaan aurinko on monta kertaa suurempi kuin maapallo.[6]

Tästä huolimatta ero tieteellisen tiedon ja aistimellisen kokemuksen välillä ei ole pelkkä yksinkertainen erottelu toden ja epätoden välillä. Pikemminkin kyse on erosta kahden kokemuksellisen ulottuvuuden välillä, kahden tiedon alueen välillä ja kahden ilmeisyyden kentän välillä.[7]

Ensimmäiseksi, puhtaan mielen selvä ja tarkka tieto on objektiivista tietoa. Tämä tiedon ulottuvuus perustuu mielen ja ruumiin erolle. Kyse on puhtaan intellektin näkökulmasta. Tästä näkökulmasta oma ruumis ymmärretään ulottuvaisena asiana, yhtenä tiedon kohteena toisten joukossa. Luonto ymmärretään täysin mekanistisena ja materiaalisena.[8] Mieli käsitetään ruumiista erillisenä puhtaana ajatteluna, *cogitona*, joka tarkastelee ruumiillista elämää aina etäisyyden päästä. Toisin sanoen, vaikka emme olisi varmoja siitä mitä näemme, voimme kuitenkin *ajatella*, että näemme: voimme arvioida intellektuaalisesti sitä, mikä meille ilmenee.[9]

Toiseksi, aistimellinen ja ruumiillinen kokemus on hämärää ja epätarkkaa tieteellisen tiedon näkökulmasta. Descartes hahmottaa tätä ulottuvuutta mielen ja ruumiin liittona. Liitto viittaa tavanomaiseen kokemukseen, käytännölliseen ja ei-filosofiseen elämään.[10] Tästä näkökulmasta mieli on suuntautunut ruumiillisiin asioihin eikä objektiiviseen tietoon. Luontoa ei

---

[6] AT VII, 39/*Teokset II*, 48.
[7] AT III, 690–692/*Teokset IV*, 155–156. Ks. PP, 52–53; N, 169.
[8] AT VII, 82/*Teokset II*, 79.
[9] AT VII, 32/*Teokset II*, 43.
[10] AT III, 692/ *Teokset IV*, 156.

ymmärretä objektina vaan kenttänä, johon olemme yhteydessä, ruumiillisen olemassaolon ulottuvuutena, joka opettaa meille miten toimimme käytännöllisessä elämässä.[11]

Descartesin analyysissa aistittava kokemus on epämääräistä kuin uni suhteessa tieteelliseen totuuteen. Esimerkiksi, jos suljen silmäni, saatan tuntea ikään kuin koko maailma katoaisi, ikään kuin todellisuus olisi riippuvaista omasta havainnostani, mutta tieteen objektiivisesta näkökulmasta on aivan selvää, että olemme vain pieniä osasia suunnattomasta maailmankaikkeudesta, joka on ollut ennen meitä ja jatkaa olemistaan meidän jälkeemme. Ja silti, kun palaan näistä ajatuksista tähän huoneeseen ja aktuaaliseen tilanteeseeni, ponnistellessani keskittyäkseni puheeseeni, paikallaolijoiden harhaileviin katseisiin, jotka minun on kohdattava, niin tämä kuva valtavasta maailmankaikkeudesta vaikuttaa uneksinnalta toisesta maailmasta, joka ei ole yhtä todellinen kuin se, johon osallistun tässä ja nyt. Maailmankaikkeuden suuri kartta ei auta minua suunnistamaan käytännöllisessä elämässäni.

Siispä meillä on kaksi totuuden kenttää, jotka eivät satu yhteen. Yhtäältä on reflektiivinen etäisyys ajattelun ja sen kohteen välillä, ja toisaalta on reflektoimaton ruumiillinen elämä, joka on jo maailman ymmärtämistä.

Näiden näkökulmien kautta esimerkiksi tila voidaan artikuloida kahdella erilaisella tavalla. Puhtaalle ajattelulle, joka erottaa itsensä materiaalisesta todellisuudesta ja joka ei siten asettaudu samaan tilaan, jota se tutkii, tila on pelkkä geometrinen objekti, jossa kaikki kolme ulottuvuutta ovat homogeenisiä ja keskenään vaihdettavia.[12] Sitä vastoin ruumiillisen ymmärryksen näkökulmasta me emme ole tilan ulkopuolella, ikään kuin tila olisi vain objekti edessämme, emmekä tilan sisäpuolella, ikään kuin tila olisi ”laatikko”, johon olemme sijoittuneita. Sen sijaan ruumiimme on *tilasta*; se on läpeensä tilallinen.[13] Ruumiimme on kiinnittyneenä tilaan, elettyyn syvyyteen, joka ei ole

[11] AT VII, 80/*Teokset II*, 78.
[12] PP, 295; OE 47/443.
[13] PP, 173.

läpinäkyvää ja vaihdettavissa pituuteen tai leveyteen. Syvyys on nykyisyyden tiheyttä, johon kuuluu menneisyys ja tulevaisuus.[14] Tässä mielessä syvyys avaa ajallisen ulottuvuuden.[15] Ruumiillisen tilan ajallinen syvyys ei kuitenkaan tarkoita lineaarista syvyyttä; se ei ole kuin tie, jota voimme kulkea tiettyyn etäisyyden pisteeseen. Kyse on ehtymättömästä syvyydestä, aistittavan tiheydestä, joka pysyy aina mukana kokemuksessamme.

Tässä olemme jo siirtyneet Maurice Merleau-Pontyn filosofiaan. Varhaisessa *Phénoménologie de la perception* -teoksessa Merleau-Ponty analysoi ruumiillista kokemusta vasten objektivoivaa ajattelua. Tässä mielessä hänen filosofiansa perusrakenne on hyvinkin kartesiolainen. Mutta siinä missä Descartesille mielen ja ruumiin liitto pysyy filosofisen reflektion ulkopuolella, Merleau-Pontylle mielen ja ruumiin liiton reflektoimaton kokemus on löydettävissä filosofisen reflektion ytimestä.[16]

Analysoidessaan mielen ja ruumiin liittoa tai ”tietävää ruumista”,[17] kuten hän asian ilmaisee, Merleau-Ponty käyttää hyödykseen Edmund Husserlin metodeja ja tutkimustuloksia, ennen kaikkea eletyn ruumiin fenomenologiaa. Husserl osoittaa ruumiillisen eletyn kokemuksen keskeisen roolin subjektin konstituutiossa.[18] Husserlia seuraten Merleau-Ponty esittää, että puhtaan intellektin idea edellyttää ruumiillisen yhteyden aistittavaan maailmaan. Esimerkiksi, me emme *ajattele*, että näemme auringon, jos me emme *näe* aurinkoa.[19]

Mielen ja ruumiin erottelu *implikoi* mielen ja ruumiin liiton. Merleau-Ponty analysoi tätä rakennetta reflektiivisen ajattelun ja reflektoimattoman kokemuksen välisenä suhteena: reflektiivinen ajattelu perustuu aina reflektoimattomalle kokemukselle,

---

[14] PP, 318/321.
[15] Ks. VI, 272–273.
[16] PP, 280.
[17] PP, 327; 356n4; 375; 467.
[18] Hua4, 157.
[19] PP, 429.

jota elämme jo ennen kuin reflektoimme sitä.[20] Implikaatio toimii kuitenkin myös toiseenkin suuntaan: reflektoimattoman kokemuksen artikulaatio implikoi reflektiivisen ajattelun, joka eksplikoi, objektivoi ja idealisoi kokemusta.[21] Tämän lisäksi nämä kaksi liikettä – reflektoimattomasta kokemuksesta reflektiiviseen ajatteluun ja reflektiosta reflektoimattomaan kokemukseen – *eivät satu yhteen*.[22] Reflektion ja reflektoimattoman välillä pysyy etäisyys ja ero: kun kokemusta reflektoidaan, se ei ole enää *sama* kuin se oli reflektoimattomana, koska se on muuntunut reflektiivisen ajattelun objektiksi. Näin kokemuksen raaka-aine aina vetäytyy objektivoivalta reflektiolta.[23]

Tässä olemme jälleen palanneet Descartesin filosofiaan. Descartes esittää, että äärelliselle inhimilliselle ymmärrykselle ei ole mahdollista käsittää yhdessä ja yhtä aikaa ilman ristiriitaa molempia hänen hahmottamiaan näkökulmia, mielen ja ruumiin erottelua ja mielen ja ruumiin liittoa.[24] Eletyn kokemuksen selvyys on hämärää ajattelevalle mielelle; ajattelun selvyys on vierasta ruumiilliselle ymmärrykselle. Merleau-Pontyn tulkinnan mukaan tämä tarkoittaa, että mielen ja ruumiin välillä on *sekä* vastavuoroinen ekskluusio *että* vastavuoroinen implikaatio.[25]

Jo Descartesin aikalaiset ilmaisivat vaikeuden ymmärtää erottelun ja liiton välistä suhdetta.[26] Miten on mahdollista käsittää, että mielen ja ruumiin välillä on sekä ero että yhteys? Miten Descartes voisi välttää ristiriidan selvittäessään tätä duaalisuutta yhteyden ja eron välillä? Descartesin ratkaisu ongelmaan on, että erottelu ja liitto ovat molemmat Jumalan ylläpitämiä ja jumalallinen ääretön totuus on käsittämätöntä äärelliselle inhimilliselle mielelle. Merleau-Pontyn mukaan tämä ratkaisu avaa

---

[20] PP, IX/Esipuhe, 176; PP, 76.
[21] PP, 463.
[22] PP, 53; PP, 545.
[23] S, 263.
[24] AT III, 693/*Teokset IV*, 157.
[25] N, 371.
[26] Ks. Spinoza 1994, 273–274.

kuitenkin inhimilliselle ymmärrykselle kuilun näiden kahden ulottuvuuden välillä – jotka kuitenkin implikoivat toisensa.[27]

Merleau-Pontyn tulkintaa seuraten kutsun väitöskirjassani tätä duaalisuuden ongelmaa Descartesin ristiriidaksi.[28] Keskeistä tässä on se, että Merleau-Pontylle tämä ristiriita ei tarkoita, että meidän tulisi täysin hylätä Descartesin filosofia. Päinvastoin, Merleau-Pontylle tässä ristiriidassa on kyse oleellisesta ongelmasta, jota ei tule sivuuttaa. Juuri tämän ristiriidan esiintuominen tekee Descartesin filosofiasta syvällistä.[29] Meidän ei tule yrittää korjata Descartesin filosofiaa vielä koherentimmalla rationalismilla ja sulkea pois ongelmallinen mielen ja ruumiin liiton käsite. Meidän ei myöskään tule pyrkiä kehittelemään suoraa filosofiaa, joka olettaisi välittömän yhteensattumisen olemisen kanssa.[30] Sen sijaan Merleau-Ponty peräänkuuluttaa filosofiaa, jolle tämä ristiriita ei merkitse epäonnistumista ja umpikujaa vaan joka on kykenevä eksplikoimaan tätä yhteyden ja eron paradoksaalista suhdetta.[31]

Descartesin teosten relevanssi ei ole hänen esittämissään lopputuloksissa, substanssien erottelussa tai spekulaatiossa niiden interaktiosta käpyrauhasessa, vaan siinä miten hän tuo esiin mielen ja ruumiin välisen suhteen *rakenteen*. Kuitenkin juuri sen vuoksi, että Descartesin mukaan erottelun ja liiton välinen suhde on ihmismielelle käsittämätön, hänen filosofiansa jää kiinni duaaliseen ontologiseen rakenteeseen. Merleau-Pontyn mukaan Descartesin filosofiassa on kyse metafyysisestä tasapainosta, joka antaa meille syyt olla tekemättä metafysiikkaa.[32]

Myöhäisessä filosofiassaan Merleau-Ponty eksplikoi kartesiolaisen filosofian ontologista duaalisuutta: Descartes hahmottaa yhtäältä objektiivista ontologiaa ja toisaalta olemassaolevan

---

[27] OE, 55/449–450.
[28] PP, 52.
[29] NC, 264.
[30] N, 370; VI, 233.
[31] VI, 19; 74; 139.
[32] OE, 56/450.

ontologiaa.[33] Merleau-Pontyn mukaan näistä kahdesta ontologiasta on kehittynyt ”kartesiolaisia hirviöitä”: moderni tiede ja filosofia ovat riippuvaisia Descartesin muotoilemasta duaalisesta rakenteesta, mutta ne eivät ota huomioon Descartesin asettamia rajoituksia.[34] Puhtaan mielen selvästä ja tarkasta tiedosta tulee absoluuttista tietoa, joka tietyllä tavalla ottaa sen position, joka Descartesilla kuului vain äärettömälle Jumalalle. Tieteestä tulee kaiken olevan mitta. Samalla mielen ja ruumiin liiton ideasta tulee olemisen välittömyyden filosofiaa, oppi yhteensattumisesta olemisen kanssa. Näiden ajattelutapojen ristiriitaisuus juontaa juurensa juuri Descartesin ontologian duaalisuudesta.

Merleau-Pontyn mukaan on välttämätöntä, että kartesiolaisen ontologian duaaliseen tasapainoon ei palata sellaisenaan, toisensa poissulkevina vaihtoehtoina, vaan pyritään löytämään ”uusi tasapaino,”[35] jossa ideoiden ja kokemuksen suhde ei ole enää ristiriitainen vaan voidaan ymmärtää paradoksaalisena yhteenkietoutumisena, joka on aina samalla myös eriytymistä. Merleau-Pontyn paluu Descartesin filosofiaan muodostaa siirtymän duaalisesta ontologiasta uuteen ontologiseen rakenteeseen.

Varhaisessa *Phénoménologie de la perception* -teoksessa Merleau-Ponty analysoi reflektion ja reflektoimattoman paradoksaalista suhdetta. Yhtäältä on reflektion kiinnittyminen reflektoimattomaan kokemukseen ja toisaalta reflektoimattoman kokemuksen eriytyminen reflektion kautta. Objektiivinen tieto edellyttää aistimellisen kokemuksen, mutta ei tyhjennä sitä. Reflektoimaton kokemus ei puolestaan ole välittömästi annettu

[33] N, 169.
[34] OE, 58/451.
[35] OE, 56/450.

vaan läsnäoleva nykyisyys syvenee menneisyyden *poissaoloon*.[36] Edes ajattelevan tietoisuuden suhde itseensä ei muodosta välitöntä yhteensattumista itsen kanssa.[37] Suhde itseemme sisältää aina ajallisen tiheyden, joka tuo esiin ajallisuuden paradoksin: aika sekä yhdistää että erottaa; ajallisuus on aina sekä jatkuvuutta että muutosta.[38]

Myöhäisessä *Le visible et l'invisible* -teoksessa Merleau-Ponty jatkaa tämän paradoksaalisen suhteen selvittämistä. Hän toteaa, että eräs tämän projektin tavoitteista on tarjota ”ontologinen eksplikaatio” hänen varhaisesta teoksestaan.[39] Hän osoittaa, että ratkaisuna kartesiolaisen duaalisuuden ongelmaan ei voi toimia reflektiivinen etäisyys eletystä kokemuksesta, välitön yhteensattuminen reflektoimattoman kokemuksen kanssa, eikä dialektinen synteesi näiden kahden välillä. Merleau-Pontyn ratkaisuna kartesiolaiseen duaalisuuteen on ontologinen rakenne, jonka kautta ideaalisuuden ja kokemuksen läheinen suhde voidaan ymmärtää ilman, että tämä suhde palautettaisiin toiseen niistä. Hän antaa erilaisia nimiä tälle uudelle ontologiselle rakenteelle: ”vertikaalinen oleminen”, ”villi oleminen”, ”raaka oleminen”, ”liha”, ”kiasma” ja ”implikaation järjestys”. Viittaan seuraavassa vain ”vertikaaliseen olemiseen”.

Vertikaalisen olemisen käsitteellä Merleau-Ponty eksplikoi menneisyyden vertikaalisen läsnäolon ajatusta. Tämä tarkoittaa, että menneisyydellä on *näkymätön* suhde näkyvään nykyisyyteemme. *Le visible et l'invisible* -teoksessa Merleau-Ponty viittaa Martin Heideggerin esimerkkiin lukiorakennuksesta, jossa opiskelleet muistavat vielä vuosikymmenien jälkeen rakennuksen ominaisen tuoksun: Heideggerin mukaan rakennuksen olemista ei tavoiteta kuvailemalla siinä olevia yksityiskohtia tai rakenteita vaan pikemminkin juuri sen tuoksun kautta, joka viittaa takaisin elettyihin kokemuksiin.[40] Olen nyt ensimmäistä

---

[36] PP, 270; 274.
[37] PP, 488.
[38] PP, 517.
[39] VI, 237.
[40] VI, 154n1. Heidegger 2010, 39.

kertaa tässä vanhassa yliopistorakennuksessa, joka kuitenkin muistuttaa minua toisista samankaltaisista paikoista, joissa olen opiskellut ja työskennellyt. Rakennuksessa on tietty tuttuus, jota en osaa täysin artikuloida. Kuitenkin sellaisella henkilöllä, joka on ollut täällä monta kertaa, on erityisiä muistoja tietyistä tapahtumista tässä rakennuksessa ja siksi myös rikkaampia muistoja tästä rakennuksesta. Minulla on vain hyvin pinnallinen tuntuma tähän paikkaan verrattuna henkilöön, jonka kokemusten ajallinen syvyys ja tiheys antavat sille syvemmän merkityksen. Se, mikä meille on kuitenkin yhteistä, on kokemuksen rakenne: rakennus avaa kokonaisen ulottuvuuden ajatuksia ja muistoja, jotka uppoavat syvemmälle näkymättömään, jota kumpikaan meistä ei kykene artikuloimaan selvästi, mutta joka on läsnä vääjäämättömässä poissaolossaan.

Merleau-Pontyn mukaan vertikaalinen oleminen on ratkaisu kartesiolaisen filosofian esittämään mielen ja ruumiin ongelmalliseen suhteeseen.[41] Mieli, *cogito*, jota ei enää käsitetä ajattelevana *substanssina* vaan avautumisena maailmaan ja ideoihin, suhteutuu aistillisen kokemuksen ruumiilliseen läsnäoloon näiden yhteisen ajallisen tekstuurin kautta. Mieli ja ruumis ovat eroavia ulottuvuuksia samasta kokemuksellisesta tekstuurista tai kudoksesta, joka on Merleau-Pontyn ontologian ydinajatus. Merleau-Ponty hahmottaa ontologiaa, jossa ”yhdistyminen” ja ”eriytyminen” eivät ole keskenään ristiriidassa vaan rakenteellisesti toisiinsa liittyviä, toisensa implikoivia vastakkaisia liikkeitä. Samalla tavalla kuin kosketuksessa ruumis jakautuu koskettavaksi ja kosketetuksi ja näkemisessä näkeväksi ja näkyväksi, mielen ja ruumiin jakautuminen edellyttää niiden yhteistä kudosta. Yhteys koskettavan ja kosketetun, näkevän ja näkyvän tai mielen ja ruumiin välillä ei kuitenkaan ole tietoisuus-subjektissa eikä objekti-ruumiissa.[42] Yhteys on luonteeltaan negatiivinen: se on koskematon ja näkymätön poissaolo, joka ei kuitenkaan ole tyhjää ja ei-mitään vaan menneisyydestä

[41] VI, 286–287.
[42] VI, 307.

säteilevä olemuksellisuus ja kokemuksen kiteytyminen.[43] Vertikaalisen olemisen käsitteellä Merleau-Ponty hahmottaa sitä, miten näkeminen, koskettaminen ja mieli eivät hallitse ja omista näkyvää, kosketettavaa ja ruumiillista vaan päinvastoin tulevat näiden valtaamiksi. Vertikaalisen olemisen negatiivisuus on siis eräänlainen tiedostamaton menneisyys, josta nykyisyytemme kumpuaa, mutta jota se ei voi koskaan täysin tyhjentää ja ottaa haltuunsa.[44]

Merleau-Ponty ottaa vaikutteita vertikaalisen olemisen ajatukseen ennen kaikkea Husserlilta ja Henri Bergsonilta. Molemmat näistä filosofeista esittävät, että ideoiden pysyvyys ja universaalisuus on riippuvainen ajallisesta prosessista, johon kuuluu menneisyyden peittyminen ja unohtaminen. Menneisyyden ja nykyisyyden välillä on ajallinen tiheys, joka ei ole vain muistamisen este vaan myös muistamisen edellytys. Ajallinen tiheys ei siis tarkoita vain kiinnittymistä menneisyyteen vaan myös muutoksen mahdollisuutta. Husserlin mukaan alkuperäinen instituutio sedimentoituu ja uudelleeninstituoituu.[45] Bergsonin mukaan menneisyys toistuu vain eriytymällä eli muistaminen on aina toisin toistamista, toisintoa.[46]

Näin emme enää ajattele kahden substanssin tai kahden evidenssin alueen käsittämätöntä suhdetta. Sen sijaan olemme tulleet moniulotteiseen olemisen käsitteeseen, jossa jokainen ulottuvuus avaa kudoksen, jonka kautta voimme suhteutua toisiin ulottuvuuksiin. Jokainen ulottuvuus eriytyy itsestään ja on suhteessa itseensä vain eron kautta. Kaikkien ulottuvuuksien – esimerkiksi koskettamisen ja näkemisen – välillä on suhde, jota määrittää sekä limittäisyys että jakautuminen.[47]

Väitöskirjassani osoitan, että Merleau-Pontyn Descartes-tulkinta tarjoaa merkittävän taustan ja lähtökohdan hänen myö-

[43] VI, 198.
[44] VI, 293–294; 308–309.
[45] Ks. Hua6, 380.
[46] Ks. Bergson 1999, 272.
[47] VI, 271.

häiselle uuden ontologian projektilleen. On selvää, että tulkinnassaan Merleau-Pontyn pyrkimyksenä ei ole vain toistaa mitä Descartes sanoi, vaan näyttää Descartesin filosofian keskeinen ongelma, joka täytyy ajatella uudelleen päästäksemme siitä yli.[48] Kyse ei siis ole vain Descartesin ajatusten yksinkertaisesta hylkäämisestä. Merleau-Ponty pikemminkin uudelleenmuotoilee erottelun ja liiton välisen ristiriidan yhteyden ja eron, kiinnittymisen ja eriytymisen, läheisyyden ja etäisyyden rakenteellisena suhteena.

Merleau-Pontyn uuden ontologisen rakenteen idealla on useita seurauksia. Nykyisessä ymmärryksessämme yksilöidenvälisistä sosiaalisista suhteista, erilaisten yhteisöjen välisistä suhteista, suhteestamme historiaan ja suhteestamme luontoon, emme voi enää ottaa yksinäisen mietiskelevän tietoisuuden asemaa, jonka oletettiin konstituoivan kaiken tiedon perustan. Ajattelun suhde itseensä ei tarjoa meille välittömän perustan maaperää vaan näyttää meille, kuinka läheisyyteen kuuluu aina vääjäämätön etäisyys ja vieraus. Merleau-Pontyn ajatus yhdistävästä ja eriytyvästä rakenteesta tarjoaa meille keinon ymmärtää sekä nykyistä tilannettamme että suhdettamme menneisyyteen: emme ole pelkästään menneisyytemme määrittämiä, koska yhteytemme menneisyyteen on samalla menneisyyden eriytymistä ja tarjoaa meille keinot maailman muuttamiseen.

Jyväskylän yliopisto

Lähteet

Alquié, Ferdinand 1950: *La découverte métaphysique de l'homme chez Descartes*. Paris: Presses Universitaires de France.

Bergson, Henri 1999: *Matière et mémoire: Essai sur la relation du corps a l'esprit.* Paris: Presses Universitaires de France.

Descartes, René [AT]: *Œuvres de René Descartes I–XII*. Toim. Ch. Adam & P. Tannery. Paris: Vrin/C.N.R.S., 1964–1976.

[48] S, 212; 245.

Descartes, René [*Teokset*]: *Teokset I–IV*. Toim. Tuomo Aho, Lilli Alanen, Sami Jansson, Timo Kaitaro, Jari Kaukua, Martina Reuter & Mikko Yrjönsuuri. Helsinki: Gaudeamus, 2001–2005.

Heidegger, Martin 2010: *Johdatus metafysiikkaan*. Suom. Jussi Backman. Helsinki: Tutkijaliitto.

Husserl, Edmund [Hua4]: *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Zweites Buch: Phänomenologische Untersuchungen zur Konstitution*. Husserliana IV. Toim. Marly Biemel. Haag: Martinus Nijhoff, 1952.

Husserl, Edmund [Hua6]: *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendentale Phänomenologie: eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie*. Toim. Walter Biemel. Haag: Martinus Nijhoff, 1954.

Merleau-Ponty, Maurice [VI]: *Le visible et l'invisible*. Paris: Éditions Gallimard. 1964.

Merleau-Ponty, Maurice [N]: *La Nature. Notes. Cours du Collège de France*. Paris: Éditions du Seuil, 1994.

Merleau-Ponty, Maurice [NC]: *Notes de cours 1959-1961*. Paris: Éditions Gallimard, 1996.

Merleau-Ponty, Maurice [PP]: *Phénoménologie de la perception*. Paris: Gallimard, 1999.

Merleau-Ponty, Maurice [Esipuhe]: "Esipuhe 'Havainnon fenomenologiaan'". Suom. Antti Kauppinen. *Tiede & edistys* 3/2000, s. 170–182.

Merleau-Ponty, Maurice [OE]: *L'Œil et l'Esprit*. Paris: Gallimard, 2001. "Silmä ja henki". Suom. Miika Luoto & Tarja Roinila. Teoksessa *Filosofisia kirjoituksia*. Helsinki: Nemo, 2012.

Merleau-Ponty, Maurice [S]: *Signes*. Paris: Éditions Gallimard, 2001.

Spinoza, Benedictus de 1994: *Etiikka*. Suom. Vesa Oittinen. Helsinki: Gaudeamus.